

Leila Niemi-Murola, Asta Antila, Arja Helin-Salmivaara ja Johanna Louhimo

Valtakunnallinen suunta, yksilölliset reitit – erikoisalojen rooli erikoistumiskoulutuksen kehittämisessä

Erikoislääkärikoulutusta säätelevän asetuksen voimaantulosta on viisi vuotta, ja uudistus on lähtenyt hyvin käyntiin (1). Suomalainen, yliopiston ohjauksessa suoritettava erikoistumiskoulutus ja lainsäädäntö tarjosivat harvinaisen mahdollisuuden valtakunnallisen, keskusjohtoisen koulutusmallin rakentamiseen. Erikoisalat ovat pystyneet sopimaan valtakunnallisesta opinto- ja arviointioppaasta (2). Kaikissa yliopistoissa työskentelee koulutuslääkäreitä ja on tarjolla pedagogista koulutusta (3,4). Meillä on kansallinen erikoislääkärikoulutuksen seuranta- ja arviointijärjestelmä ELSA (5). On paljon asioita, joista voimme olla ylpeitä!

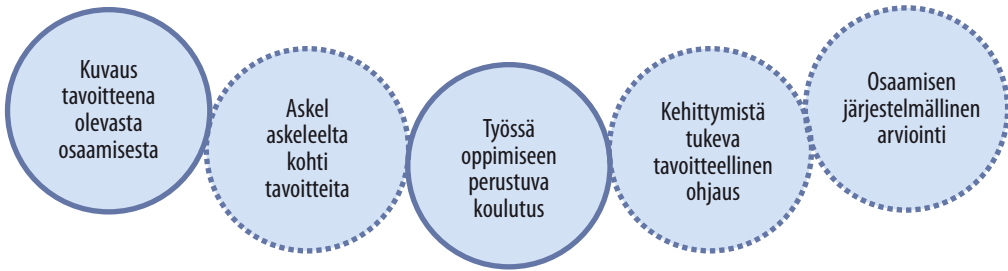
Uudistuksen alussa tehtiin paljon työtä yhteisen ajattelutavan rakentamiseksi ja vastineiden löytämiseksi keskeisille englanninkielisille käsitteille (6–8). Joillakin erikoisaloilla oli jo ennestään monia osaamisperustaisuutta tukevia toimintatapoja, toiset joutuivat rakentamaan enemmän uutta. Vuoden 2020 asetuksen perustelumuistio antaa mahdollisuuksia ottaa käyttöön erilaisia erikoisalakohertaisia osaamisen arvioinnin ohjelmia ja menetelmiä. Erikoistumiskoulutus on sidoksissa maan lainsäädäntöön ja terveyspalvelujärjestelmään, ja kansainvälisiä malleja on vaikea sinällään siirtää suomalaiseen kontekstiin (8).

Osaamisperustaisen koulutuksen toteutuksessa saattaa ilmetä teoreettisia ja käytännöllisiä jännitteitä erityisesti valtakunnallisen yhtenäisyyden ja yksittäisten yliopistojen tai erikoisalojen erityispiirteiden huomioimisen välillä. Kansainvälisen kirjallisuuden vaikutus näkyy myös osaamisperustaisuuden käsitteissä, joiden käytössä on havaittavissa erilaisia tulkintoja.

Valtakunnallinen arviointioppas on yliopistojen hyväksymä kuvaus arvioinnin kokonaisuudesta (2), ja ELSA puolestaan järjestelmä, jonka avulla koulutuksen etenemistä ja osaamisen karttumista voidaan seurata. Näyttää kuitenkin siltä, että ELSA on alkanut elää omaa elämäänsä suhteessa arviointioppaaseen. ELSA on rakennettu palvelemaan kaikkia aloja, jolloin se vastaa huonosti yksittäisten alojen erityistarpeisiin. Lisäksi ELSA:n kehittämisessä tasapainoillaan erikoistujan oppimisen seurannan ja tuen sekä opintohallinnon dokumentointiin liittyvien tarpeiden välillä.

Osaamisperustaisen erikoislääkärikoulutuksen kehittäminen on kohdannut useita yleismaailmallisia haasteita (9,10). Keskeisiä teemoja ovat olleet muutoksen hitaus, ohjaajien ja koulutuslääkäreiden roolien epäselvyys, arviointiin liittyvä työtaakka sekä kysymykset tavoiteltavan osaamisen standardoinnista. Kanadalaisen kokemuksen mukaan erikoisalat toivovat joustavuutta voidakseen räätälöidä koulutuksen paikallisiin olosuhteisiin, tarpeisiin ja voimavaroihin (10). Onkin pohdittu, kuinka paljon erikoisalakohertaisille ratkaisuille voidaan antaa tilaa vaarantamatta valtakunnallisen osaamisperustaisen koulutuksen yhtenäisyyttä.

Erikoistumiskoulutuksen nykytilanne on vaativa, sillä vähenevät taloudelliset resurssit yhdistyvät vaatimusten lisääntymiseen. Valtion korvaukseen sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköille sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön erikoistumiskoulutukseen kohdistetaan valtion budjetin kehyskaudella merkittäviä tuottavuussäästöjä (11). Tämä luo jännitteitä mutta myös mahdollisuuksia palata perusasioihin, osaamis-

KUVA. Osaamisen karttumisen vaiheistus, ohjaavan arvioinnin linjaukset ja osaamisen arviointiohjelman rakentaminen ovat vielä työn alla (12,13).

perustaisuuden viiteen peruselementtiin: kuvaukseen tavoitteena olevasta osaamisesta, osaamisen karttumisen vaiheistukseen, työssä oppimiseen perustuvaan koulutukseen ja kehittymistä tukevaan tavoitteelliseen ohjaukseen sekä osaamisen arviointiohjelmaan (**KUVA**) (12,13).

Osaamisperustaisuuden käyttöönotto vaatii perustavanlaatuisia ajattelutavan muutosta – olemme siirtymässä opettamisesta valmentamaan ohjaukseen ja päättöarvioinnista ohjaavaan havainnointiin, palautteen antamisesta palautekeskusteluun (12,13). Tavoitteena oleva osaaminen on määritelty opinto-oppaassa. Viiden vuoden kokemuksella on syytä pohtia osaamistavoitteiden realistisuutta – vastaavatko ne palvelujärjestelmän tarpeisiin ja onko niiden saavuttaminen realistista (**KUVA**).

Osaamistavoitteet ja osaamisen karttumisen seuranta kehittyvät kokemuksen myötä. Kolmannes erikoisaloista on muokannut arviointioppaassa ja valtakunnallisilla verkkosivuilla kuvattuja EPA-kokonaisuuksia (entrustable

professional activity) käytännön kokemustensa mukaan (2,14). Arviointitaakka on kriittinen kysymys nykyisessä taloudellisessa tilanteessa. Arvioinnin tulee tukea erikoistujan oppimista ja samalla antaa kuva osaamisen karttumisesta kohti erikoislääkärin pätevyyttä. Erikoisaloilla on edessä pohdinta siitä, mikä osaaminen riittää siihen, että sen saavuttamisen jälkeen lääkäri suoriutuu itsenäisesti potilasturvallisesta työstä. Koulutuslääkäreillä ja lähiohjaajilla on tärkeä osansa, mutta heidän työnsä voi olla vaikeaa, jos odotuksia ja vastuita ei ole selkeästi sovittu.

Vaikeassa taloudellisessa tilanteessa valtakunnallinen yhteistyö on tärkeää. Meidän on tunnistettava ja hyödynnettävä alueellisia erityisosaamisista sekä korostettava omia vahvuuk-siamme ja asiantuntijuutta. Haluamme rohkaista jokaista erikoisalaa kehittämään oman kontekstinsa mukaisia ratkaisuja. Siten voimme edistää erikoistumiskoulutuksen kehitystä ja vastata muuttuvan palvelujärjestelmän tarpeisiin. ■

LEILA NIEMI-MUROLA, LT, dosentti, vanhempi klininen opettaja, valtakunnallinen koordinaattori
Clinicum, Helsingin yliopisto ja leikkaussalit ja tehohoito, HUS

ASTA ANTILA, yliopisto-opettaja, KM, SH
Kansanterveystietoon osasto, Cliniicum, Helsingin yliopisto ja perusterveydenhuollon yksikkö, HUS

ARJA HELIN-SALMIVAARA, LT, dosentti
Perusterveydenhuollon yksikkö, HUS ja yleislääketieteeseen ja perusterveydenhuollon osasto, Cliniicum, Helsingin yliopisto

JOHANNA LOUHIMO, LT, dosentti, vanhempi klininen opettaja
Vatsaelinkirurgian yksikkö, Helsingin yliopisto ja Vatsakeskus, HUS

KIRJALLISUUTTA

1. Asetus erikoislääkäri- ja erikoishammaslääkärikoulutuksesta Sosiaali- ja terveysministeriön asetus erikoislääkäri- ja erikoishammaslääkärikoulutuksesta sekä yleislääketieteen erityiskoulutuksesta annetun sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen muuttamisesta [55/2020]. www.finlex.fi.
2. Ammatillisen jatkokoulutuksen opinto-opaat. Lääketieteen ammatillinen jatkokoulutus. Lääketieteelliset.fi.
3. Rellman J, Visakorpi T, Rautiainen M. Yliopiston ja yliopistollisen sairaalan yhteistyö. *Duodecim* 2020;136:2089–91.
4. Alaniska H, Ryytty M, Niemi-Murola L, ym. Erikoislääkärien pedagoginen osaaminen – lähikouluttajakoulutuksen toteutusmalli opetus- ja ohjausosaamisen vahvistamiseen. *Duodecim* 2025;141:1195–201.
5. Seppänen A. Elsa-järjestelmässä jo 10 000 käyttäjää. *Suom Lääkäril* 2024;79:e40072.
6. Frank JR, Danoff D. The CanMEDS initiative: implementing and outcome-based framework of physician competences. *Med Teach* 2007;29:642–7.
7. ten Cate O, Chen HC, Hoff RG, ym. Curriculum development for the workplace using entrustable professional activities (EPAs): AMEE Guide No. 99. *Med Teach* 2015;37:983–1002.
8. Englander R, Frank JR, Carraccio C, ym. Toward a shared language for competency-based medical education. *Med Teach* 2017;39:582–87.
9. Birman NA, Vashdi DR, Miller-Mor Atias R ym. Unveiling the paradoxes of implementing post graduate competency based medical education programs. *Med Teach* 2025;47:622–29.
10. Braund HJ, Dagnone D, Hall AK ym. Competency based medical education implementation at the institutional level: a cross-discipline comparative program evaluation. *Med Teach* 2025;47:705–12.
11. Valtion talousarvioesitys 2025. Helsinki: Valtiovarainministeriö 2025.
12. van Melle E, Frank JR, Holmboe ES, ym. A core components framework for evaluating implementation of competency-based medical education programs. *Acad Med* 2019;94:1002–9.
13. Niemi-Murola L, Toivonen A, Laine M, ym. Osaamisperustainen matka erikoislääkäriksi – miten rakennamme tien päämäärään? *Duodecim* 2021;137:333–5.

SIDONNAISUUDET

Leila Niemi-Murola: Luentopalkkio/asiantuntijapalkkio (Professio Finland, Kustannus Oy Duodecim), luottamustoimet (AMEE Programme Chair 2023, AMEE Postgraduate Committee co-chair 2024–2026, ICBE Board member)

Asta Antila: Luentopalkkio/asiantuntijapalkkio (HUS, Suomen Lääkäriliitto, SKY, Rintarauhaskirurgia, Kustannus Oy Duodecim)

Arja Helin-Salmivaara: Luottamustoimet (Duodecimin valtuuskunnan jäsen 2022–2024, Yleislääkärilehden tieteen palstan vastuutoimittaja)

Johanna Louhimo: Luottamustoimet (Suomalainen Lääkäriseura Duodecim: valtuuskunta, koulutusvaliokunta; Helsingin seudun Duodecim-seura: hallitus; Suomen Lääkäriliitto: professiojaos; Lääketieteen koulutuksen yhdistys: puheenjohtaja; Suomen Kirurgian Edistämissektio: hallitus; UEMS Section of Surgery: Suomen edustaja; Lääketieteen opiskelijoiden asuntola- ja tukisektio LOATS: hallitus; Opettajien Akatemia: Helsingin yliopisto)